

Román, který potvrzuje, že
Noviková patří k velikánům fantasy.

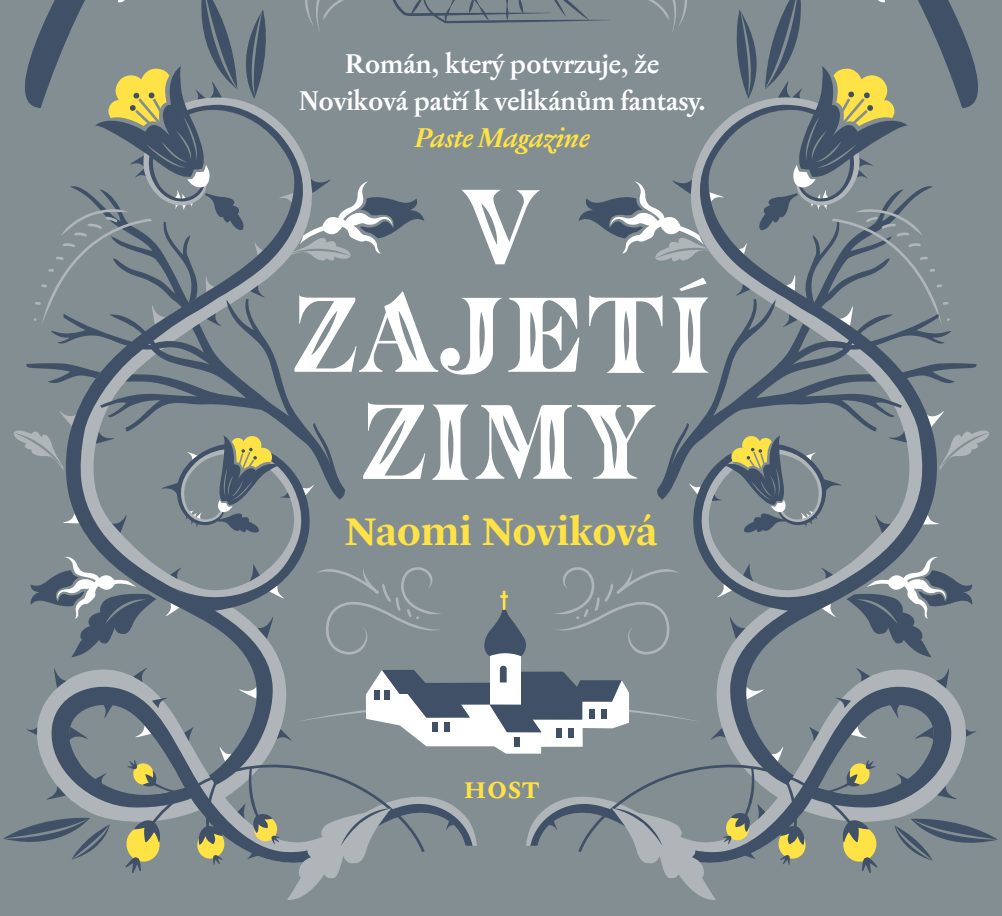
Paste Magazine

V
ZAJETÍ
ZIMY

Naomi Noviková

HOST

V
ZAJETÍ
ZIMY

Naomi Noviková

Naomi Noviková
Přeložila Anežka Dudková

V
ZAJETÍ
ZIMY

Brno 2020

Naomi Novik
Spinning Silver

Copyright © 2018 by Temeraire LLC

This translation published by arrangement with Del Rey,
an imprint of Random House, a division of
Penguin Random House LLC

Translation © Anežka Dudková, 2020

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2020
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0276-9 (Formát PDF)

ISBN 978-80-275-0277-6 (Formát ePub)

ISBN 978-80-275-0278-3 (Formát MobiPocket)

Skutečný příběh není ani z poloviny tak pěkný jako ten, který jste slyšeli. Ve skutečném příběhu chtěla mlynářova dcera s dlouhými zlatými vlasy lapit urozeného pána, prince, bohatého synáčka, a tak šla k lichváři a půjčila si na prstýnek a náhrdelník a vyšňořila se na slavnost. Krásná je dost, takže si jí ten urozený pán, ten princ, ten bohatý synáček všimne, zatancuje si s ní, a když je tancovačka u konce, povalí ji na ztichlém seníku do sena a potom se vrátí domů a ožení se s bohatou ženou, kterou mu vybrala rodina. Zneuctěná mlynářova dcera pak všem poví, že se lichvář spřáhl s ďáblem, vesničané ho vyženou, a možná i ukamenují, takže si dívka alespoň může nechat šperky jako věno a kovář si ji vezme ještě předtím, než jejich prvorozené dítě přijde poněkud předčasně na svět.

Protože o tom ten příběh doopravdy je: jak se vyhnout splácení svých dluhů. Takhle se sice nevypráví, ale já to vím. Abyste rozuměli, můj otec byl lichvář.

Nebyl v tom zrovna dvakrát dobrý. Pokud mu někdo peníze nesplatil včas, ani slůvkem se mu o tom nezmínil. Jen když kredenc zela prázdnotou nebo když nám boty už nedržely na nohou a matka s ním tiše promluvila poté, co jsem odešla

na kutě, teprve tehdy se s nelibostí vydal zaťukat na pár dveří a omluvným tónem žádal o dlužnou částku. A pokud jsme doma měli peníze a někdo si chtěl půjčit, hrozně nerad odmítal, i když jsme vlastně neměli dost ani pro sebe. Takže všechny jeho peníze, přičemž většina pocházela z matčina věna, zůstávaly v domech jiných lidí. Všem ostatním to tak vyhovovalo, třebaže věděli, že by se měli stydět, a tak často vyprávěli ten příběh, dokonce a především tehdy, když jsem byla na doslech.

Matčin otec byl rovněž lichvář, on však ve svém řemesle vynikal. Žil ve Vysnie, vzdálené od nás šedesát kilometrů po staré obchodní stezce plné výmolů, která se táhla od vesnice k vesnici jako provázek plný malých špinavých uzlíků. Matka mě často brávala k němu na návštěvu, když mohla postrádat pár měďáků, které někomu zaplatila za to, že nám dovolil svézt se vzadu na kupeckém povozu nebo na sáních, přičemž tak pětkrát nebo šestkrát jsme si cestou přisedly. Občas se nám otevřel letmý pohled na druhou cestu mezi stromy, na tu, která patřila Sarykům a leskla se jako hladina řeky v zimě, když z ní vítr odvane sněh. „Nedívej se, Mirjem,“ nabádala mě vždycky matka, ale já jsem cestu pokaždé sledovala koutkem oka a doufala, že zůstane poblíž, protože to znamenalo, že tam budeme rychleji: dotyčný vozek vždycky pleskl koně a popoháněl je, dokud cesta zase nezmizela.

Jednou jsme za sebou zaslechli dusot kopyt, když sjeli ze své cesty, znělo to jako praskání ledu, a kočí honem práskl do koní, aby povoz dostal za strom, kde jsme se všichni schoulili uvnitř mezi pytli, matka mi přehodila ruku přes hlavu a držela mi ji skloněnou, abych nebyla v pokušení se podívat. Minuli nás a nezastavili. Byl to chudý kupecký povoz, plný matných plechových nádob, a rytíři Saryků si nikdy nepřijeli pro nic jiného než pro zlato. Kopyta se zvoněním projela okolo a nás ovanul ostrý vítr, takže když jsem se posadila, jinovatka pokrývala

naše záda, koneček mého tenkého copu a celý matčin rukáv na místě, kde měla kolem mě ovinutou ruku. Ale jinovatka roztála, a jakmile byla pryč, kupec prohodil k matce: „Tak už jsme si odpočali dost, vidíte,“ jako by si nepamatoval, proč jsme zastavili.

„Jistě,“ přikývla matka, jako by si také nevzpomínala, a on se vrátil zpátky na kozlík, mlaskl na koně a my se opět rozjeli. Byla jsem dost malá, abych si na to později trošičku pamatovala, ale ne dost velká, aby mi na Starých sešlo stejně jako na prostém chladu, který ke mně pronikal přes oblečení, a na mém staženém žaludku. Nechtěla jsem říct nic, co by mohlo povoz zase zastavit, už jsem se totiž nemohla dočkat, až dorazíme do města a dědečkova domu.

Babička pro mě pokaždé měla připravené nové šaty, prosté a fádne hnědé, ale teplé a kvalitní, a každou zimu nový pár kožených bot, které mě netlačily a neměly záplaty ani praskliny po okrajích. Třikrát denně mě krmila až k prasknutí a poslední večer před odjezdem vždycky upekla tvarohový koláč, svůj tvarohový koláč s dozlátova upečenou kůrčičkou a silnou vrstvou bílé, drolivé náplně, který chutnal jen trošičku po jablkách, a vždycky ho navrchu ozdobila sladkými zlatými rozinkami. Poté co jsem pomalinku a labužnický do posledního drobečku snědla dílek širší, než je moje dlaň, uložili mě nahoře do postele ve velké, útulné ložnici, kde matka a její sestry spávaly jako malé, do stejné úzké dřevěné postele s vyřezávanými holubicemi. Matka se usadila u krbu vedle své matky a položila jí hlavu na rameno. Nemluvily, ale když jsem byla o něco starší a neusnula okamžitě, vídala jsem ve světle plamenů, že mají obě na obličejích mokré stružky slz.

Mohly jsme zůstat. V dědečkově domě pro nás byl pokoj a byly jsme vítané. Ale vždycky jsme se vrátily, protože jsme milovaly otce. S penězi to vůbec neuměl, ale byl nekonečně

laskavý a milý a snažil se nám vynahradit svá selhání: skoro celé dny trávil v chladných lesích, kde se sháněl po jídle a dřevě na otop, a když byl v domě, neexistovalo nic, s čím by matce nepomohl. U nás doma nepadala žádná slova o ženské práci, a když jsme zůstali o hladu, on byl nejhladovější, protože pokradmu přesouval jídlo ze svého talíře na naše. Když jsme večer usedli k ohni, vždycky si něčím zaměstnal ruce, vyřezával nějakou novou malou hračku pro mě nebo něco pro matku, ozdobu na židli nebo dřevěnou vařečku.

Jenže zima byla vždy dlouhá a třesutá, a kam až mi sahala paměť, rok od roku byla horší než ta předchozí. Naše městečko nemělo hradby a vlastně ani jméno; někteří tvrdili, že se jmenuje Pakel, poněvadž stojí tak blízko u cesty, ale ti, kterým se to nelíbilo, protože jim to připomínalo blízkost cesty Staryků, je vždycky okřikovali a prohlašovali, že se jmenuje Pavys podle nedaleké řeky. Nikdo se ho však neobtěžoval zanést do mapy, takže nikdy nedošlo k žádnému rozhodnutí. Když jsme o něm mluvili, říkali jsme mu prostě *město*. Pocestní ho vítali, jelikož leželo v třetině cesty mezi Vysniou a Minaskem a silnici protínala říčka plynoucí z východu na západ. Mnoho sedláků přiváželo zboží člunem po vodě, takže jsme mívali rušné trhy. Ale tady naše důležitost končila. Žádný pán se o nás příliš nestaral, a car v Koronu už vůbec ne. Nedokázala bych vám říct, pro koho pracuje výběrčí daní, dokud jsem se jednou na návštěvě u dědečka náhodou nedozvěděla, že se vévoda z Vysni zlobí, jelikož výnosy z našeho městečka rok od roku plíživě klesají. Zima se z lesů vykrádala pořád dřív a dřív a ujídala nám z úrody.

Toho roku, kdy jsem oslavila šestnácté narozeniny, přišli i Starykové. Přihodilo se to během toho, co mělo být posledním podzimním týdnem, ještě než byl všečen pozdní ječmen pod střechou. Čas od času si vždycky přijeli uloupit nějaké zlato;

lidé si vyprávěli, jak je někdo zahlédl a pak na to skoro zapomněl, a také o mrtvých, jež po sobě zanechali. Ale v posledních sedmi letech, jak se zimy zhoršovaly, byli čím dál hrabivější. Na stromech stále ještě viselo posledních pár lístků, když sjeli ze své cesty na naši a projeli jen deset mil okolo našeho města k bohatému klášteru o kus dál po cestě, kde zabili tučt mni-
chů a ukradli zlaté svícny, zlatý pohár a všechny pozlacené ikony, a pak si ten zlatý poklad odnesli do svého království, které zřejmě leželo na konci jejich vlastní cesty.

Tu noc, kdy tudy projeli, země zmrzla na kost a v následujících dnech z lesa bez ustání vanul ostrý vítr, jenž s sebou přinášel víry pichlavého sněhu. Náš domek stál stranou na samém konci města, dál od ostatních zdí, které by mu mohly pomoci rozbíjet porvy větru, a my jsme byli s každým dalším dnem hubenější, hladovější a rozechvělejší. Otec se neustále vymlouval, vyhýbal se práci, kterou nedokázal unést. Ale i když ho matka nakonec přinutila a on to zkusil, vrátil se zpátky s pouhou hrstkou mincí a omluvně prohlásil: „Letos je špatná zima. Těžká pro všechny.“ Nevěřila jsem, že se dlužníci obtěžovali alespoň s takovou výmluvou. Druhý den jsem procházela městem, abych odnesla náš bochník chleba k pekaři, a zaslechla jsem ženu, jež nám dlužila peníze, jak mluví o hostině, kterou plánují, o lahůdkách, které si koupí na trhu. Blížil se zimní slunovrat. Všichni chtěli mít na stole něco dobrého, něco výjimečného na slavnost, na svou slavnost.

A tak otce poslali pryč s prázdnýma rukama, světla jejich domů se odrážela venku na sněhu a vůně pečeného masa unikala ven škvírami, když jsem se pomalu vracela k pekaři, abych mu dala měďák výměnou za drsný, napůl spálený bochník chleba, jiný než ten, který jsem uhnětla. Náš dobrý pecen dal jinému zákazníkovi a zkažený nechal pro nás. Doma matka vařila řídkou zelňačku, slévala zbytečky oleje od vaření a při

práci kašlala: z lesů se přihrnul další mrazivý vzduch a vloudil se dovnitř všemi prasklinkami a okapy našeho zchátralého domku. Plameny hořely sotva pár minut, když tu se přihnal poryv větru a sfoukl je, a otec řekl: „To by mohlo znamenat, že je čas jít na kutě,“ namísto toho, aby je znova zapálil, protože nám skoro došel olej.

Osmého dne už matku kašel tak unavil, že ani nevstala z postele. „Brzy bude v pořádku,“ ujišťoval mě otec a vyhýbal se mému pohledu. „Tenhle chlad musí polevit. Už takhle trvá příliš dlouho.“ Vyřezával ze dřeva svíčky, malé úzké klacíky, abychom měli co zapálit, protože poslední kapičky oleje jsme spotřebovali předešlé noci. V našem domě k žádnému zázraku se světly dojít nemělo.

Vyšel ven, aby zpod sněhu vymámil ještě trochu dřeva. Také toho v přihrádce ubývalo. „Mirjem,“ oslovila mě matka ochraptělým hlasem poté, co odešel. Přinesla jsem jí šálek slabého čaje s trošičkou medu, neměla jsem totiž nic jiného, čím bych ji utěšila. Trochu si usrkla, zase položila hlavu na polštář a řekla: „Až zima poleví, chci, abys šla do domu mého otce. On tě k sobě vezme.“

Když jsme dědečka navštívily posledně, přišly jednou na večeři matčiny sestry se svými manžely a dětmi. Všichni na sobě měli šaty z tlusté vlny, u dveří si pověsili kožichy a ruce jim zdobily zlaté prsteny a zlaté náramky. Smáli se, zpívali a v místnosti bylo teplo, přestože panovala hluboká zima, jedli jsme čerstvý chleba, pečené kuře a horkou krémovou zeleninovou polévku, slanou a chutnou, z níž mi do obličeje stoupala pára. Když matka promluvila, vdechla jsem spolu se slovy veškeré teplo té vzpomínky a zatoužila jsem po ní svýma studenýma bolestivě zkroucenýma rukama. Představila jsem si, že bych tam odešla nastálo, jako žebračka, a nechala tady otce samotného a matčino zlato napořád v domech našich sousedů.

Pevně jsem stiskla rty, pak jsem ji políbila na čelo a řekla jí, ať si odpočine, a jakmile upadla do trhaného spánku, přešla jsem k truhlici vedle krbu, kde měl otec uloženou svou velkou účetní knihu. Vytáhla jsem ji, z držáku jsem vyndala opotřebené pero, z popela v krbu namíchala inkoust a sestavila seznam. Lichvářova dcera, dokonce i když je ten lichvář špatný, se naučí dobře počítat. Psala jsem a počítala a psala a počítala, úroky a dobu rozloženou mezi všechny ty nahodilé, občasné platbičky. Otec si všechny pečlivě zapisoval, choval se ke všem se svědomitostí, které se on od ostatních nikdy nedočkal. A když jsem skončila se seznamem, vyndala jsem všechno pletení z tašky, hodila si přes ramena šál a vyšla jsem do chladného rána.

Zašla jsem ke každému domu, kde nám něco dlužili, a zabušila jim na dveře. Bylo časně, velice časně, ještě tma, protože nás v noci probudil matčin kašel. Všichni byli ještě doma. Muži otvírali dveře, překvapeně na mě civěli a já jim pohlédla do obličeje a prohlásila, chladně a tvrdě: „Přišla jsem s vámi vyrovnat účet.“

Samozřejmě se mě snažili odbýt, někteří se mi vysmáli. Vozka Oleg sevřel své velké ruce v pěst, založil si je v bok a zíral na mě, zatímco jeho malá veverčí ženuška stála se sklopenou hlavou u ohně a kradmo po mně pokukovala. Kajus, který si rok před mým narozením půjčil dvě zlatky na velké měděné kotle, v nichž pátil výnosný krupnik, se na mě usmál a pozval mě dovnitř, abych se ohřála a napila něčeho teplého. Odmítla jsem. Nechtěla jsem se ohřát. Stála jsem na jejich zápraží, vytáhla svůj seznam a sdělila jim, kolik si půjčili, jak málo splatili, a kolik toho navíc dluží na úrocích.

Koktali, přeli se, a někteří i křičeli. Za celý život na mě nikdy nikdo nekřičel: ani tiše mluvící matka, ani mírný otec. Ale našla jsem ve svém nitru cosi hořkého, něco, co mi do srdce zavála

zima: zvuk matčina kašle a vzpomínku na příběh, tak jak ho tolikrát vypravovali v městečku, o dívce, která ze sebe udělala královnu pomocí zlata někoho jiného a nikdy nesplatila svůj dluh. Zůstala jsem stát ve dveřích a ani jsem se nehnula. Moje čísla byla správná a já i oni jsme to věděli, a když se dostatečně vykřičeli, otázala jsem se: „Máte ty peníze?“

Považovali to za příležitost. Odpověděli, že ne, samozřejmě že ne, takovou částku neměli.

„Tak mi zaplatíte něco málo teď a každý týden trochu, dokud nesplatíte svůj dluh,“ prohlásila jsem, „a zaplatíte úroky z toho, co jste nesplatili, pokud tedy nechcete, aby můj děda přizval na pomoc strážce zákona.“

Nikdo z nich příliš necestoval. Věděli, že matčin otec je bohatý, žije ve velkém domě ve Vysnie a půjčuje peníze rytířům, a dokonce se proslýchalo, že i nějakému urozenému pánovi. A tak mi něco málo zdráhavě dali; v některých domech pouhých pár měďáků, ale každý mi trochu splatil. Přijala jsem od nich i naturálie: devatenáct loktů teplé, vlněné sytě rudé látky, sklenici oleje, dva tucty pěkných vysokých svíček z bílého včelího vosku, od kováře nový kuchyňský nůž. Všechno jsem spravedlivě ocenila — počítala jsem jim cenu, kterou by si na trhu řekli komukoli kromě mě —, zapsala jsem ta čísla před jejich očima a sdělila jim, že přijdu zase příští týden.

Cestou domů jsem se zastavila v Ljudmilině domě. Ta si žádné peníze nepůjčila; měla dost na to, aby mohla půjčovat sama, ale nemohla si účtovat úroky a u nás ve vesnici by stejně nikdo nebyl tak pošetilý, aby si půjčil od kohokoli jiného než od mého otce, který je nechal splácet dluh tak dlouho, jak se jim zlíbilo, nebo vůbec. Otevřela dveře s nacvičeným úsměvem ve tváři: nechávala u sebe přenocovat pocestné. Když mě uviděla, okamžitě se usmívat přestala. „No?“ utrhla se na mě. Myslela si, že jsem přišla žebrot.

„Moje matka je nemocná, panovo,“ řekla jsem zdvořile, aby si to ještě chvíli myslela a aby se jí pak ulevilo, když jsem pokračovala: „Přišla jsem koupit něco k jídlu. Kolik chcete za polévku?“

Potom jsem se zeptala na cenu vajec a chleba, jako bych se snažila vyjít se skromným rozpočtem, a protože nevěděla, že to tak není, jen na mě ty ceny příkře vyštěkla, místo aby je dvojnásobně nafoukla. Když jsem konečně odpočítala šest měďáků za hrnec horké polévky s půlkou kuřete, tři čerstvá vejíčka, měkký chleba a misku s včelí pláství, zakrytou ubrouskem, rozčílilo ji to. Ale neochotně mi to dala a já si to odnesla dlouhou cestičkou k nám domů.

Otec se vrátil dřív než já, zrovna přikládal do ohně, a když jsem vešla, ustaraně vzhlédl. Zadíval se na mou náruč plnou jídla a červené vlny. Složila jsem náklad, zbytek měďáků a jednu stříbrnou kopějku jsem dala do misky vedle krbu, kde mimo ně zbývalo jen pár měďáků, předala jsem mu seznam a pak jsem se šla postarat o matku.

Od té doby jsem byla u nás v městečku lichvářkou já. A jelikož jsem byla dobrá a hodně lidí nám dlužilo, velice brzo jsme vyměnili slaměnou podlahu za hladká prkna ze zlatavého dřeva, praskliny v krbu jsme utěsnili dobrou hlínou, střecha dostala nové došky a matka kožešinový plášť, jímž se mohla přikrýt nebo ho nosit a hrál ji na prsou. Vůbec se jí to nezamlouvalo a otci také ne — v den, kdy jsem plášť přinesla domů, odešel ven a tiše si tam o samotě poplakal. Pekařova žena Odeta mi ho nabídla, aby naráz splatila všechno, co její rodina dlužila. Byl to nádherný, tmavě a světle hnědý hermelínový plášť, Odeta si ho s sebou přinesla, když se vdala. Byl ušitý z kůží hranostajů, které její otec ulovil v bojarových lesích.

Ukázalo se, že tahle část starého příběhu je pravdivá: když chce být někdo dobrým lichvářem, musí být krutý. Já však byla připravená chovat se stejně nemilosrdně, jako se naši sousedé chovali vůči otci. Sice jsem si nebrala prvorozené děti, ale jednoho týdne na konci jara, když byly cesty konečně zase průchodné, jsem zašla k jednomu rolníkovi, který bydlel daleko v polích, a ten mi neměl čím zaplatit, neměl nazbyt dokonce ani bochník chleba. Gorek si půjčil šest stříbrných kopějek, což nemohl splatit, ani kdyby měl po celý zbytek života dobrou úrodu; podle mě nikdy předtím nedržel najednou v ruce víc než pět měďáků. Nejdřív se mě snažil nadávkami vyhnat z domu, jen tak, jako by se nechumelilo, podobně jako mnozí jiní, ale když jsem si stála za svým a řekla mu, že ho nahlásím, do hlasu se mu vloudilo skutečné zoufalství. „Potřebuju krmit čtyři hladové krky!“ rozkřikl se na mě. „Ze šutru žádnou krev nevyumāčkneš!“

Nejspíš mi ho mělo být líto. Otcí by se ho zželelo a matce také, ale já byla obalená svým chladem a cítila jen to, jak je tenthle okamžik nebezpečný. Kdybych mu odpustila a přijala jeho omluvu, příští týden by se vymlouvali všichni. Viděla jsem, jak by se všechno zase rozpadlo.

Pak se dovnitř připotácela jeho vysoká dcera, s šátkem přes dlouhé plavé copy a s těžkým vahadlem přes ramena. Nesla dvě vědra vody, dvakrát tolik, než bych při jedné cestě ke studni zvládla donést já. Řekla jsem: „V tom případě přijde tvá dcera pracovat do mého domu, aby splatila tvůj dluh, každý den za půl měďáku,“ a vydala jsem se domů spokojená jako kočka, dokonce jsem si na cestě párkrát poskočila, sama pod stromy.

Jmenovala se Wanda. Druhé ráno za svítání přišla tiše do našeho domu, do oběda dřela jako kůň a po něm tiše odešla; celou dobu měla sklopenou hlavu. Byla silná jako býk a za ten půlden zastala skoro všechny domácí práce. Nanosila

vodu a naštěpala dříví, postarala se o malé hejno slepic, které teď hrabaly u nás na dvorku, vydrhla nám podlahy, krb a nočníky a já byla se svým řešením nadmíru spokojená.

Poté co odešla, jsem se poprvé v životě stala svědkem toho, jak se matka vyčítavě osopila na otce — něco takového neudělala, ani když jí byla hrozná zima a nejvíc špatně. „A tobě je jedno, co to s ní dělá?“ slyšela jsem, jak na něj stále ještě ochraptělým hlasem křičí, když jsem si u branky oklepávala z podpatků bot bláto; jelikož jsem celé ráno nemusela pracovat, půjčila jsem si osla a dojela až do nejvzdálenějších vesnic, abych vybrala peníze od lidí, kteří si nejspíš mysleli, že už si pro ně nikdy nikdo nepřijde. Úroda zimního žita byla sklizená a já měla dva plné pytle obilí, další dva nadité vlnou a velký pytlík matčiných oblíbených lískových oříšků, které byly díky skladování venku v chladu pořád čerstvé, spolu se starým, ale dobrým železným louskáčkem, abychom je už nemuseli louskat kládívem.

„A co jí mám říct?“ zakřičel na ni on. „Co mám říct? Ne, budeš mít hlad, ne, bude ti zima a budeš nosit hadry?“

„Tys na to neměl srdce, tak jak můžeš mít srdce nechat to dělat ji,“ odpovíděla matka. „Naši dceru, Josefe!“

Té noci se mi otec snažil tiše, koktavě domluvit: už jsem toho udělala dost, není to moje práce, zítra zůstanu doma. Ani jsem nevzhledla od louskání oříšků a nic jsem mu na to neřekla. Nechala jsem si chlad pevně sevřený pod žebry. Myslela jsem na matčin ochraptělý hlas, a ne na její slova. Po nějaké chvíli otec ztratil nit. Narazil na můj chlad a nechal se odehnat, stejně jako když se s ním setkal ve vesnici od těch, jež žádal o splacení dlužné částky.

2

Táta často říkával, že půjde k lichváři. Půjčí si na nový pluh, na pár prasat nebo dojnici. Já tak docela netušila, co přesně peníze jsou. Naše chalupa stojí daleko od městečka a daně platíme v pytlích obilí. V tátově podání ta slova zněla jako nějaké kouzlo, ale maminka jim dodala nádech nebezpečí. „Nechod' tam, Gorku,“ říkala. „Když někomu dlužíš peníze, dřív nebo pozdějc jsou z toho trable.“ Pak se na ni táta vždycky rozkřikl, ať si hledí svého, a dal jí facku, ale nikam nešel.

Zašel tam, když mi bylo jedenáct. V noci se zase narodilo a hned umřelo děcko a maminka byla nemocná. Další děcko jsme už nepotřebovali. Měli jsme Sergeje a Stepona a čtyři mrtvá v zemi u bílého stromu. Táta je tam vždycky pohřbil, i když tam byla tvrdá zem, protože nechtěl ukrajovat z orné půdy. Takhle blízko k bílému stromu stejně nic zasadit nemohl. Ten strom všecko okolo spořádal. Kdykoli tam vyrašily klíčky žita, našli jsme je jednoho chladného rána uschlé a na bílém stromě vlálo zas o pár bílých listů víc. A pokácet ho táta nemohl. Byl celý bílý, takže patřil Starykům. Kdyby ho pokácel, přišli by a zabili by ho. Takže jsme tam mohli zasadit akorát mrtvá mimina.

Když táta pohřbil to poslední mrtvé děcko a celý rozzlobený a zpocený se vrátil do domu, hlasitě prohlásil: „Tvoje máma potřebuje meducínu. Zajdu k lichvářovi.“ Vyměnili jsme si pohled, já, Sergej a Stepon. Byli ještě malí, na to, aby něco řekli, měli moc velký strach a maminka byla moc nemocná. Ani já jsem nic neřekla. Maminka pořád ještě ležela v posteli, byla tam krev a ona byla rozpálená a zrudlá. Když jsem na ni promluvila, nic neříkala. Jenom kašlala. Chtěla jsem, aby se táta vrátil s kouzlem, které by jí pomohlo vstát z postele a uzdravit se.

A tak šel. Než se vrátil domů s doktorem, dvě kopějky propil ve vesnici a dvě další prohrál. Doktor si vzal poslední dvě kopějky a dal mi nějaký prášek, že ho mám smíchat s horkou vodou a dát mamince. Horečku to nesrazilo. O tři dny později jsem se ji snažila donutit, aby se trochu napila. Už zase kašlala. „Mami, napij se trochu,“ řekla jsem. Neotevřela oči. Položila svou velkou ruku na moji hlavu, podivně, uvolněně a ztěžka, a pak umřela. Seděla jsem u ní po zbytek dne, dokud se táta nevrátil z pole. Mlčky se na ni podíval a pak mi přikázal: „Vyměň slámu.“ Přehodil si její tělo přes rameno jako pytel brambor a odnesl ji ven k bílému stromu, kde ji pohřbil vedle mrtvých miminek.

Lichvář přišel pár měsíců nato a chtěl svoje peníze nazpátek. Když dorazil, pustila jsem ho dovnitř. Věděla jsem, že je to ďáblův služebník, ale nebála jsem se ho. Byl to útlý mužík, měl hubené ruce, tělo i tvář. Maminka měla na zdi přibitou ikonu, vyřezanou z vychrtlé větévky. Lichvář vypadal jako ta ikona. Mluvil tiše. Dala jsem mu hrnek čaje a kus chleba, protože jsem si pamatovala, že maminka vždycky nabízela lidem, kteří přišli k nám domů, něco k jídlu.

Když se táta vrátil, s křikem lichváře vyhnal. Pak mi dal pět ran páskem za to, že jsem ho vůbec pustila dovnitř, a ještě ho pohostila. „Co sem má co chodit? Ze šutru krev nevymáčkneš,“

řekl, zatímco si nasazoval pásek. Nechala jsem obličej zabořený do maminčiny zástěry, dokud jsem nepřestala brečet.

Totéž říkával i tehdy, když k nám přišel výběřčí daní, ale jenom si to zabručel pod vousy. Výběřčí daní chodil vždycky v zimě a na jaře v den, kdy jsme sklidili poslední část úrody. Nevím, jak to pokaždé věděl, ale bylo to tak. Po jeho odchodu byla daň zaplacená. Žít jsme měli z toho, co nám tu nechal. Nikdy toho nebylo moc. V zimě maminka tátovi říkala: „Tohle sníme v listopadu a tohle v prosinci,“ a ukazovala na to či ono, dokud nebylo všechno rozdělené až do jara. Ale maminka už tu nebyla. A tak táta vzal jedno kůzle do vesnice. Tu noc se vrátil hodně pozdě a opilý. Spali jsme vevnitř u pece a on cestou zakopl o Stepona. Stepon zakřičel a pak se táta rozčilil, sundal si pásek a všechny nás bil, dokud jsme neutekli z domu. Máma koza přestala dávat mléko a nám na konci zimy došlo jídlo. Museli jsme až do jara vyhrabávat zpod sněhu staré žaludy.

Ale následující zimu, po návštěvě výběřčího daní, táta stejně odnesl do města pytel zrní. Všichni jsme šli spát do chlívku ke kozám. Sergej a Stepon byli v pořádku, ale mě táta druhého dne i tak zbil, protože když se vrátil domů, neměl na stole připravené jídlo. A tak jsem další rok čekala v domě, dokud jsem nezahlédla, jak se táta vrací po cestě. Měl s sebou lucernu, která se prudce houpala, jak byl opilý. Do misky na stole jsem mu nandala teplé jídlo a utekla jsem. Už byla tma, ale nevzala jsem si s sebou svíčku, protože jsem nechtěla, aby mě táta viděl odcházet.

Měla jsem v úmyslu jít do chlívku, ale pořád jsem se ohlížela, abych se ujistila, že za mnou táta nejde. Jeho lucerna se kymácela po domě a proměňovala okna v oči, které mě hledaly. Pak se přestala hýbat, takže ji položil na stůl. Tehdy jsem si řekla, že jsem v bezpečí. Začala jsem se rozhlížet, kam že to jdu, ale v té tmě jsem nic neviděla, protože jsem se předtím dívala

do zářících oken. Ale po cestičce do chlívku jsem nešla. Brodila jsem se hlubokým sněhem. Žádné kozy jsem neslyšela, dokonce ani prasata. Byla temná noc.

Říkala jsem si, že dříve nebo později se objeví plot nebo cesta. Pokračovala jsem s rukama nataženýma před sebou, abych se plotu chytila, ale nedošla jsem k němu. Byla tma a nejdřív jsem měla strach, ale pak už mi byla jen zima a nakonec se mi taky začalo chtít spát. Necítila jsem prsty na nohou. Mezírkami ve spleteném lýku se mi do láptí dostával sníh.

Pak se přede mnou objevilo světlo. Zamířila jsem k němu. Stála jsem poblíž bílého stromu. Měl úzké větve, na kterých stále ještě povlávaly listy, přestože byla zima. Opíral se do nich vítr, takže vydávaly zvuk, jako když někdo šeptá příliš potichu na to, aby se to dalo zaslechnout. Za stromem se klikatila široká cesta, hladká jako led a zářivá. Věděla jsem, že je to cesta Staryků. Ale byla tak krásná a pořád ještě mi bylo dost podivně a zima a chtělo se mi spát. Nevzpomněla jsem si, že bych měla mít strach. Vydala jsem se k ní.

Hroby tvořily pod stromem řadu. Na každém z nich ležel jeden plochý kámen. Pro druhé je z řeky přinesla maminka. Já jsem donesla jeden pro ni a jeden pro poslední dítě. Jejich byly menší než ostatní, protože jsem zatím neunesla tak velký kámen jako maminka. Když jsem překračovala řadu kamenů, abych se dostala na cestu, do ramenou mě uhodila větev stromu. Rozplácla jsem se na zemi. Úplně jsem si vyrazila dech. Vítr zadul do bílých listů a já jsem slyšela, jak říkají: *Upaluj domů, Wando!* To mě probralo a dostala jsem takový strach, že jsem vstala a celou cestu k domu jsem běžela. Viděla jsem ho už zdaleky, protože za okny stále zářila lucerna. Táta už chrápal v posteli.

O rok později k nám domů přišel náš starý soused Jakub a požádal tátu o mou ruku. Chtěl, aby mu táta ke mně přidal i kozu, takže ho vyhodil z domu se slovy: „Panna, zdravá, silný záda, a von po mně chce ještě kozu!“

Potom jsem tvrdě pracovala. Vzala jsem na sebe tolik tátovy práce, kolik jsem jenom dokázala. Nechtěla jsem rodit jedno mrtvé děcko za druhým a pak umřít. Ale vytáhla jsem se, měla jsem dlouhé plavé vlasy a vyrostla mi prsa. V průběhu následujících dvou let o mě požádali další dva muži. Posledního jsem vůbec neznala. Pocházel z druhé strany městečka, deset kilometrů odsud. Dokonce jako cenu za nevěstu nabídl jedno prase. Ale to už moje pracovitost v tátovi probudila chamtivost a řekl si o tři prasata. Muž si odplivl na podlahu a vykráčel z domu.

Jenže s úrodami to vypadalo hodně špatně. Každý rok sníh na jaře tál později a později a na podzim začal padat dřív. Poté co si výběřčí daní vzal svůj podíl, na pití už moc nezbylo. Naučila jsem se porůznu schovávat jídlo, aby nám nedošlo tak hrozně jako tu první zimu, ale Sergej, Stepon i já jsme byli ve vývinu. Když mi bylo šestnáct, táta se po jarní sklizni vrátil z města jen přio opilý a nevrlý. Nezbil mě, ale díval se na mě, jako bych byla nějaké prase, a v duchu mě potěžkával. „Příští tejdén se mnou půjdeš na trh,“ oznámil mi.

Druhého dne jsem zašla k bílému stromu. Od té noci, kdy jsem spatřila cestu Staryků, jsem se od něj držela zpátky, ale toho dne jsem čekala, až bude slunce vysoko na nebi. Pak jsem prohlásila, že jdu pro vodu, ale namísto toho jsem šla ke stromu. Poklekla jsem pod jeho větvemi a zaprosila: „Pomoz mi, maminko.“

O dva dny později k nám přišla lichvářova dcera. Byla jako její otec, hubená větévka s tmavě hnědými vlasy a hubenými tvářemi. Nesahala tátovi ani po ramena, ale stála přede dveřmi,

vrhala do domu dlouhý stín a řekla, že na něj pošle strážce zákona, pokud jí nesplatí dluh. Křičel na ni, ale ona se ho nebála. Když skončil se svou průpovídkou, že ze štru krev nevymáčkneš, a ukázal jí prázdnou kredenc, prohlásila: „V tom případě přijde tvá dcera pracovat do mého domu, aby splatila tvůj dluh.“

Když byla pryč, vrátila jsem se zpátky k bílému stromu a řekla: „Děkuju, maminko,“ a mezi kořeny jsem zahrabala jablko, celé jablko, přestože jsem měla takový hlad, že bych ho snědla do posledního jadrýka. Nad hlavou mi na stromě vypučel malíčkový bílý kvítek.

Druhého dne ráno jsem šla k lichvářovi domů. Bála jsem se jít do města sama, ale bylo to lepší než jít na trh s tátou. Stejně jsem vlastně nemusela jít až do města: jejich dům stál jako první na kraji lesa. Byl velký, dvě světnice a podlaha z hladkých, čerstvě vonících prken. Lichvářova žena ležela v posteli v zadní světnici. Byla nemocná a kašlala. Ten zvuk mi těžce dosedl na ramena.

Lichvářova dcera se jmenovala Mirjem. Toho rána dala vařit hrnec polévky a chalupu vyplnila pára a vůně, z níž se můj prázdný žaludek stáhl na uzel. Pak vzala těsto, které kynulo v rohu, a vyšla ven. Vrátila se pozdě odpoledne s tvrdým výrazem, zaprášenými botami a bochníkem tmavě hnědého chleba, čerstvě vytaženého z pekařovy pece, se džberem mléka a miskou másla a přes rameno měla přehozený pytel plný jablek. Prostřela stůl a jeden talíř připravila i pro mě, což jsem nečekala. Když jsme se posadili, lichvář nad chlebem pronesl zaříkadlo, ale stejně jsem ho snědla. Chutnal dobře.

Snažila jsem se toho udělat co nejvíc, aby si mě chtěli nechat. Než jsem odešla, lichvářova žena se mě svým zdrsňelým hlasem zeptala: „Povíš mi, jak se jmenuješ?“ Po chvíli jsem jí odpověděla. Řekla: „Děkuju ti, Wando. Moc jsi nám pomohla.“ Když jsem vyšla z domu, slyšela jsem, jak říká, že jsem toho udělala

tolik, že ten dluh určitě brzo splatím. Zastavila jsem se pod oknem a naslouchala.

Mirjem prohlásila: „Půjčil si šest kopějek! Když jí započítám půl měďáku denně, bude to splácet čtyři roky. A neříkej mi, že to není spravedlivá mzda, když se s námi taky nají.“

Čtyři roky! Srdce mi zaplesalo radostí.

3

Jak sněhové přeháňky, tak matčin kašel se vracely dlouho do jara, ale konečně se dny oteplily a kašel ustal ve stejnou dobu, utopili jsme ho v polévce, medu a odpočinku. Jakmile zase mohla zpívat, oznámila mi: „Mirjem, příští týden pojedeme na návštěvu k mému otci.“

Věděla jsem, že je v tom zoufalství, že se mě snaží odpoutat od práce. Nechtěla jsem odejít, ale toužila jsem vidět babičku a ukázat jí, že její dcera už nespí prochladlá a promrzlá, že její vnučka už se neobléká jako žebračka; chtěla jsem návštěvu, která se pro jednu obejde bez pláče. Naposledy jsem všechny obešla a při té příležitosti jsem jim sdělila, že jedu do města, a pokud nedonesou platby k nám domů, budu jim za týdny své nepřítomnosti muset naučtovat dodatečný úrok. Řekla jsem Wandě, že i tak musí každý den přijít a připravit otci jídlo, nakrmit kuřata a poklidit v domě a na dvorku. Mlčky přikývla a nijak se se mnou nepřela.

A pak jsme odjely do dědečkova domu, ale tentokrát jsem najala Olega, aby do svého pohodlného povozu zapřáhl dobré koně a dovezl nás až tam, obklopené slámou, dekami a cinkotem rolníček na postroji a s hermelínovým pláštěm navrchu,

aby nás chránil proti větru. Když jsme zastavili před domem, babička nám překvapeně vyšla vstříc a matka se jí vrhla do náručí, mlčela a schovávala si obličej. „No tak pojdte dovnitř, ať se ohřejete,“ vyzvala nás babička s pohledem na sáně a naše hezké nové šaty z červené vlny, olemované králičí kožešinou. Na mých byl zlatý knoflík, který pocházel z tkalcovy truhlice.

Poslala mě, abych dědečkovi do studovny zanesla čerstvou horkou vodu, aby si s matkou mohla promluvit o samotě. Dědeček mě zřídka kdy častoval něčím jiným než zamručením a vždycky nesouhlasně přejel pohledem šaty od babičky. Nevím, odkud jsem věděla, co si myslí o mém otci, protože si nepamatuju, že by se o tom třeba jen slůvkem zmínil, ale věděla jsem to.

Tentokrát si mě prohlédl zpod svého ježatého obočí a zamračil se. „Takže tentokrát kožešina? A zlato?“

Měla bych říct, že se mi dostalo náležitého vychování a moc dobře jsem věděla, že nemám odmítovat vlastnímu dědečkovi, ale už takhle mě zlobilo, že je matka rozrušená a babička nemá radost, a teď do mě bude rýpat ještě on, zrovna on! „Proč bych je neměla mít, namísto někoho, kdo si je koupil za otcovy peníze?“ opáčila jsem.

Dědečka podle očekávání překvapilo, že s ním jeho vnučka mluví takovým tónem, ale pak mu došlo, co jsem řekla, a zase se na mě zamračil. „Takže ti je koupil otec?“

Oddanost a láska mi zabránily mluvit dál, a tak jsem sklopila oči a tiše jsem mu nalila horkou vodu do samovaru a vyměnila čaj. Dědeček mi nijak nebránil v odchodu, ale druhý den ráno už se nějak dozvěděl, jak se věci mají, že jsem převzala otcovu práci, a najednou byl se mnou spokojený jako nikdy dřív, jako se mnou ještě nikdy nikdo spokojený nebyl.

Jeho další dvě dcery se vdaly lépe než matka, za bohaté měšťany s dobrými řemesly, ale žádná mu nedala vnuka, který by chtěl pokračovat v jeho práci. Ve městě žilo dost mých lidí

na to, abychom se mohli stát něčím jiným než bankéři nebo rolníky, kteří si pěstovali vlastní jídlo. Měšťané byli mnohem ochotnější kupovat naše zboží a za zdí v naší čtvrti se nacházel prosperující trh.

„Pro dívku se to nehodí,“ zkoušela to babička, ale dědeček si jen odfrkl.

„Zlato se nestará o to, čím ruka ho drží,“ řekl a zamračil se na mě, ale potěšeně. „Budeš potřebovat služebnictvo,“ sdělil mi. „Pro začátek bude stačit jeden, nějaký dobrý, silný, prostý muž nebo žena, komu nebude vadit pracovat pro Židovku: zvládneš někoho takového najít?“

„Ano,“ přitakala jsem a pomyslela na Wandu: už teď si navykla k nám chodit a v našem městečku nebylo moc jiných příležitostí, aby si chudá rolnická dcerka vydělala.

„Dobrá. Tak už pro peníze nechod sama,“ instruoval mě. „Pošli sluhu, a pokud se zákazníci budou chtít dohadovat, musejí přijít k tobě domů. Pořiď si psací stůl, abys za ním mohla sedět, zatímco oni budou stát.“

Přikývla jsem, a než jsme se vydali domů, dal mi měšec plný měďáků v ceně pěti kopějek, abych je rozpůjčovala ve městečkách poblíž toho našeho, kde neměli vlastního lichváře. Když jsme dorazily domů, zeptala jsem se otce, jestli k nám Wanda po dobu mé nepřítomnosti chodila. Věnoval mi smutný pohled, oči měl propadlé a lítostivé, přestože už jsme měsíce neměli hlad, a tiše odpověděl: „Ano. Řekl jsem jí, že nemusí, ale stejně přišla každý den.“

Byla jsem spokojená, a když toho dne skončila s prací, promluvila jsem si s ní. Její otec byl pořízek a i ona byla vysoká a ramenatá, měla velké hranaté ruce zrudlé prací, nakrátko ostříhané nehty, špinavý obličej a dlouhé plavé vlasy, schované v šátku. Byla prostá, tichá a statná jako býk. „Chci se teď víc věnovat vedení účtů,“ sdělila jsem jí. „Potřebuju, aby někdo

místo mě obcházel lidi a vybíral od nich peníze. Jestli to za mě uděláš, zaplatím ti denně celý měďák, nejen půlku.“

Dlouho tam stála, jako by si nebyla jistá, jestli mi dobře rozuměla. „To bych otcův dluh splatila dřív,“ řekla nakonec, jako by se ujišťovala.

„Až ho splatíš, budu ti dál dávat mzdu,“ řekla jsem trochu zbrkle. Ale když za mě Wanda bude vybírat, můžu udělat kolečko po sousedních vsích a založit nové půjčky. Chtěla jsem rozpůjčovat to jezírko penízků, které mi dal dědeček, aby ke mně začala proudit řeka měďáků.

Wanda se opět odmlčela a pak se zeptala: „Budeš mi dávat peníze?“

„Ano,“ potvrdila jsem. „Takže?“

Přikývla a já její kývnutí opětovala. Nenabídla jsem jí ruku; s Židovkou by si nikdo rukou nepotřásl, a i kdyby ano, stejně bych věděla, že je to lež. Pokud Wanda nedodrží, co slíbila, přestanu jí platit, což byla lepší záruka než jakékoli jiné.

Co jsem začala chodit pracovat k lichvářovi, táta byl rozzlobený a mrzutý. Nemohl mě nikomu prodat, nebyla jsem doma, abych zastala práci, a pořád ještě jsme neměli moc co jíst. Víc křičel a víc se oháněl rukou. Stepon a Sergej trávili většinu času s kozami. Já uhýbala, jak to jen šlo, a zbytek jsem mlčky přijímala. Pusu mi zavřely počty. S platem půl měďáku denně bych otcův dluh splatila za čtyři roky, teď to bude za dva. Takže dva roky dělaly šest kopějek. A budu moct pracovat dva další, než bude v tátových očích dluh splacený. Budu mít šest kopějek. Šest kopějek jenom pro sebe.

Tolik peněz jsem do té doby zahlédla jenom jednou, když táta upustil dvě lesknoucí se mince doktorovi do nastavené

dlaně. Možná že kdyby nepropil a neprohrál ty zbylé čtyři, bylo by to stačilo.

Nevadilo mi, že musím chodit k cizím domům, ťukat na dveře a žádat tam o peníze. Nežádala jsem je já, ale Mirjem, byly to její peníze a ona mi z nich něco málo dá. Když jsem u nich stála na zápraží, viděla jsem dovnitř na hezký nábytek, hřejivé plameny. V těch domech nikdo nekašlal. „Poslala mě sem lichvářka,“ řekla jsem a sdělila jim, kolik dlužím, a když se mi pokoušeli namluvit, že jim říkám špatné číslo, mlčela jsem. V několika domech mi řekli, že nemůžou zaplatit, a já jim odpověděla, že si s ní musí jít promluvit do jejího domu, pokud nechtějí, aby je udala. Pak mi přece jenom něco dali; bylo jasné, že předtím lhali. Takže mi to vadilo ještě méně.

Nosila jsem s sebou velký bytelný košík a do něj jsem všechno ukládala. Mirjem si dělala starosti, že zapomenu, co mi kdo dal, ale já jsem to nezapomněla. Pamatovala jsem si každíčkou minci, každíčkou věc. Ona si to všechno zapsala do velké černé knihy, v ruce pevně držela silné husí pero a naškrábala to tam bez jediného zaváhání. Když se konaly trhy, veškeré předměty, které si nechtěla nechat, vytřídila a já ji s košíkem následovala do městečka. Prodávala a směňovala, dokud nebyl košík prázdný a měsíc, který měla s sebou, plný — proměnila plátno, ovoce a knoflíky na mince. Občas to dotáhla ještě dál: pokud jí nějaký sedlák dal šest přaden vlny, vzala je ke tkalci, který jí byl dlužný, a nechala ho, ať si část odpracuje a udělá z nich plášť; ten pak prodala na trhu.

Na konci dne vždycky vysypala jezero měďáků na podlahu a obalila je papírem, aby je proměnila na stříbro; jedna rulička měďáků, dlouhá jako můj prsteníček, měla hodnotu jedné kopějky. Věděla jsem to, protože když tu ruličku příště vzala na trh, velice časně zrána, vždycky našla obchodníka, který sem přišel odjinud a zrovna si stavěl stánek, ruličku mu dala a on

ji rozmotal, spočítal měďáky a pak jí místo toho podal jednu stříbrnou kopějku. Stříbrné mince na trhu neutrácela ani nesměňovala. Brala si je domů, opět je balila do papíru a rulička dlouhá jako můj malíček měla hodnotu jedné zlaté mince. Ty ukládala do koženého měšce od dědečka. Měšec jsem vídala, jen když se konaly trhy, a to jsem vždycky přišla a už ležel na stole, kde zůstal, dokud jsem večer neodešla. Pokud vím, neschovávala ho ani nenosila ven a její otec s matkou se ho nikdy ani nedotkli.

Nechápala jsem, jak uhodne, jakou má každá věc cenu pro druhé, když si je sama nechtěla nechat. Ale krůček po krůčku jsem se naučila číst čísla, která si psala do knihy, když předměty oceňovala, a když jsem zaslechla ceny, které za ně dostala na trhu, ta dvě čísla byla pokaždé skoro stejná. Chtěla jsem pochopit, jak to dělá. Ale neptala jsem se. Věděla jsem, že pro ni jsem jenom jako kuň nebo býk, něco tupého, tichého a silného. Tak jsem si i připadala, vedle ní a její rodiny. Připadalo mi, že si celé dny povídají: povídají nebo zpívají, nebo se dokonce dohadují. Ale nikdy na sebe nekřičeli ani na sebe nepozvedli ruce. Pořád se vzájemně dotýkali. Matka položila Mirjem ruku na tvář nebo jí otec vtiskl polibek do vlasů, kdykoli kolem něj prošla. Občas jsem na konci dne odešla z jejich domu, a jakmile jsem se dostala dál do polí a z dohledu, položila jsem si ruku na temeno, svou vlastní ruku, která vyrostla a byla těžká a silná, a pokoušela jsem se vzpomenout si, jaké to bylo, když se mě takhle dotýkala mamínčina ruka.

U nás doma panovalo pouze ticho připomínající nepropustnou zem. Celou zimu jsme měli trochu hlad, dokonce i já se svým dodatečným jídlem. Musela jsem s ním ujít deset kilometrů. Teď nastalo jaro, ale pořád jsme všichni měli hlad. Cestou domů jsem sbírala houby, a když jsem měla štěstí, divoký tuřín a cokoli zeleného, na co mi padl zrak. Moc toho

nebylo a většinu jsme jíst nemohli. To jsme dali kozám. Pak jsem u nás na zahradě vykopala nějaké nové brambory, které byly příliš mladé na to, aby stály za snědení, ale snědli jsme je i tak. Ukrojila jsem maličký kousek s očkem a zase ho zasadila. Vrátila jsem se dovnitř a rozhrábla uhlíky pod hrcem se zelím, který jsem tam ráno postavila. Přidala jsem do něj malé bramborové hrudky spolu s tím, co jsem našla. Jedli jsme u stolu se sklopenými hlavami a neřekli jsme si ani slovo.

Nic nerostlo dobře. Země zůstala udusaná a studená až do dubna a žito rašilo jen líně. Když táta konečně mohl zasadit fazole, napadl o týden později opět sníh a polovinu rostlinek zabil. Když jsem se toho rána probudila, myslela jsem, že je ještě noc. Ale venku byla tmavě šedá obloha a padal sníh, takže nebylo vidět ani k sousedovu plotu. Táta začal klít a vypohlavkoval nás z postele. Všichni jsme se vyhnuli ven, abychom zahnali dovnitř našich pět kůzlat. Jedno už bylo mrtvé. Zbytek jsme vzali dovnitř i s jejich matkami. Mečely, ožvykovaly nám příkrývky a skoro skočily do ohně, ale přežily. Když přestalo sněžit, mrtvé kůzle jsme naporcovali a prosolili jsme tu trochu masa, které mělo na kostech. Z kostí jsem uvařila polévku a snědli jsme játra a plíce. Jeden den jsme neměli hlad.

Sergej by dokázal sníst trojnásobek své porce. Stával se z něho chlap jak hora. Tušila jsem, že občas loví, přestože věděl, že by ho mohli pověsit za pytláctví, nebo i hůř, kdyby zvířata odnášel z lesa. V lese jsme mohli lovit jenom označená zvířata, která na sobě měla černou nebo hnědou skvrnu. Ale takových už zbývalo jen málo a bílá zvířata, celá bílá, patřila Starykům. Nevěděla jsem, co by provedli někomu, kdo by lovil jejich zvěř, protože to nikdo nedělal, ale věděla jsem, že by to nenechali jen tak. Nikdo nebral, co patřilo Starykům. Oni sami přicházeli a kradli lidem, ale nelíbilo se jim, když někdo okrádal je.

Ale občas Sergej přišel domů a jedl, aniž vzhlédl, aniž se pozastavil, celou svou porci, stejně jako já jedla svou. Jako by si byl vědom, že už snědl víc než jeho spolustolovníci. Tak jsem si myslela, že loví tam, kde ho nikdo nevidí. Neřekla jsem mu, že by to neměl dělat: věděl to. Každopádně to u nás doma chodilo jinak než u lichváře. Nenapadlo mě slovo *láska*. Láska byla pohřbená spolu s maminkou. Sergej a Stepon byli jen další děcka, která matku zbavila sil. Oni sice neumřeli, ale akorát jí přidělali víc práce a teď mně. Jedli část jídla a musela jsem spřádat kozí vlnu a plést a prát jim oblečení. Tak jsem si moc nedělala starosti s tím, co by Starykové mohli udělat Sergejovi. Napadlo mě, že bych mu možná měla říct, ať přinese kosti na polévku, ale pak jsem si pomyslela, že kdybychom to snědli všichni, budeme mít všichni potíže, což za těch pár popraskaných kůstek, z nichž už vysál všechn morek, nestálo.

Ale Stepon měl Sergeje rád. Když maminka zemřela, donutila jsem Sergeje, aby se o něj staral. Mně bylo jedenáct a mohla jsem příst, ale Sergejovi bylo teprve sedm, takže mi to táta dovolil. Když byl Sergej dost velký na práci na poli, už si na Stepona tak zvykl, že mi ho nepověsil zpátky na krk. Stepon chodil za ním, nepletl se mu pod nohy a nosil mu vodu. Pomáhal s kozami a mohli spolu spát v teple mimo dům, když se otec rozčílil, dokonce i v zimě. Sergej mu občas jednu vrazil, ale ne moc tvrdě.

A tak za mnou toho dne, kdy se Sergejovi udělalo zle, Stepon přiběhl. Ještě nebylo ani poledne. Pracovala jsem v lichvářově zahradě, sklízela jsem hlávky zelí. Ve skutečnosti ještě nebyly úplně dorostlé, ale té noci trochu mrzlo, přestože byl teprve začátek podzimu, a Mirjem prohlásila, že bude lepší, když je sklídíme teď, ať jsou aspoň k něčemu. Pořád jsem pokukovala po dveřích. Už brzo se otevrou a lichvářova žena mě zavolá dovnitř na oběd. To ráno jsem mezi zrním připraveným pro

slépice našla okoralé kůrky chleba, vzala jsem si je pro sebe a kousek po kousku je žvýkala, převalovala jsem je v ústech spolu s doušky namrzlé dešťové vody ze sudu, dokud nezměkly, ale pořád jsem měla břicho stažené hladem. Zrovna jsem se zase dívala na dveře, když na mě Stepon zakřičel: „Wando!“ Opíral se o plot a prudce oddechoval. „Wando!“

Když jsem zaslechla svoje jméno, trhla jsem sebou, jako by mě táta uhodil do zad prutem. „Co je?“ Zlobila jsem se na Stepona, že přišel. Nechtěla jsem ho tady.

„Wando, pojď,“ mával na mě. Nikdy toho moc nenamluvil. Sergej mu většinu času rozuměl bez mluvení, a když táta vyplnil dům svým hlasem, pakoval se pryč, jak jen to šlo. „Wando, pojď!“

„Děje se něco doma?“ Lichvářova žena stála ve dveřích, přes ramena měla přehozený šál, aby nenastydla. „Jen jdi, Wando. Řeknu Mirjem, že jsem tě poslala domů.“

Nikam jsem jít nechtěla. Uhodla jsem, že se něco stalo Sergejovi, protože jinak by Stepon nepřišel. Nechtěla jsem se vzdát oběda, abych šla na pomoc Sergejovi, když on mi nikdy nepomohl. Ale lichvářově ženě jsem to říct nemohla. Vstala jsem, mlčky vyšla vraty ven a pak, když jsme byli na cestě a mezi stromy, zatřásla jsem Steponem a rozčileně jsem mu nakázala: „Už pro mě nikdy nechod!“ Bylo mu teprve deset, pořád ještě byl dost malý na to, abych jím mohla zatřást.

Ale on mě jenom popadl za ruku a táhl mě dopředu. Šla jsem s ním. Nemohla jsem dělat nic jiného, leda se vrátit domů a říct tátovi, že se Sergej dostal do maléru, a to bych neudělala. Sergeje jsem sice neměla nijak v lásce, ale on by na mě tátovi nežaloval a já bych nežalovala na něj. Stepon se pořád snažil rozběhnout. Jeho spěch byl nakažlivý, takže jsem vždycky chvíli bezmyšlenkovitě běžela a pak jsem zastavila, takže se zastavil i on, aby popadl dech, a pak opět vyrazil kupředu. Ušli jsme

těch deset kilometrů za pouhou hodinu. Chvilí předtím, než jsme dorazili k našemu domu, mě začal táhnout z cesty do lesa. To už jsem začala být ostražitá. „Co se mu stalo?“ chtěla jsem vědět.

„Nechce vstát,“ řekl Stepon.

Sergej byl u říčky, kam jsme občas v létě chodili pro vodu, když potok blíž k domu vyschl. Ležel na boku na břehu. Nevypadalo to, že by spal. Oči měl otevřené, a když jsem mu přiložila prst ke rtům, ucítila jsem, že dýchá, ale jinak nehnul ani brvou. Když jsem mu zkusila zvednout jednu ruku, byla těžká a ochablá. Rozhlédla jsem se. Ve vodě vedle něj byl napůl ponořený mrtvý bílý králík s pytláckým okem z nahrubo smotané koží srsti omotaným kolem nohy. Žádné skvrny na sobě neměl. Stezky byly celé pokryté jinovatkou a od krajů říčky se plazil led. Tehdy jsem pochopila, že ho Sarykové nachytali při lovu a sebrali mu duši.

Pustila jsem jeho ruku. Stepon se na mě díval, jako by si myslel, že něco udělám. Ale neměla jsem co. Kněz nám sem takhle daleko z městečka na pomoc nepřijde a Sergej koneckonců kradl, i když věděl, že by neměl. Podle mě by ho bůh před Saryky nezachránil, když to byla jeho vlastní vina.

Nic jsem neříkala. Stepon taky mlčel, ale pořád se na mě upřeně díval, jako by věděl, že můžu něco udělat, dokud jsem to hluboko v žaludku necítila i já, přestože jsem nechtěla. Zatnula jsem zuby a snažila se nemyslet na nic, co bych mohla zkusit, a pak jsem se snažila Sergeje proplesknout a poté mu do obličeje chrstla studenou vodu, i když jsem věděla, že to k ničemu nebude. A k ničemu to nebylo. Ani se nehnul. Voda mu stékala z obličeje a pár kapek mu dokonce nateklo do očí, přelilo se přes ně a nakonec mu skanuly jako slzy, ale nebrečel, jenom tam naprázdno ležel jako mrtvé, prohnílé poleno.

Stepon se na Sergeje nedíval. Celou dobu skoro bez mrkání pozoroval mě. Chtěla jsem mu jednu vrazit nebo ho odehnat holí. A vůbec, co dobrého pro mě kterýkoli z nich kdy udělal? Přestala jsem se snažit, s rukama zaťatýma v pěst jsem se postavila a pak jsem prohlásila: „Zvedni mu nohy.“ Ta slova chutnala, jako bych měla v ústech staré shnilé žaludy.

Sergej ještě nebyl tak velký, abychom ho společně neunesli. Povalila jsem ho na záda, vzala ho v podpaží, Stepon si hodil Sergejovy kotníky přes útlá ramínka a společně jsme ho pomalu vynesli z lesa až na kraj našich polí, až k bílému stromu. Když jsme tam došli, měla jsem větší vztek, než když jsme vyráželi. Třikrát jsem v lese upadla, jak jsem šla pozpátku a jeho váha mě táhla k zemi, zakopávala jsem o kořeny a několikrát jsem uklouzla na polozmrzlém bahně. Uhodila jsem se o kámen, byla jsem obalená špínou s rozmačkanými jedovatými bobulemi, které pak budu muset ze šatů vyprat. Ale kvůli tomu jsem se nezlobila. Vzali mi ji, všichni: Sergej, Stepon a zbytek těch mrtvých kluků v hlíně. Vzali mi maminku. Nikdy jsem se o ni s nimi nechtěla dělit. Jaké na ni měli právo?

Ale nahlas jsem nic neřekla. Pustila jsem Sergejova ramena na zem na kupičku hlíny u bílého stromu, vedle maminčina hrobu, postavila jsem se ke stromu a řekla: „Mami, Sergejovi není dobře.“

Vzduch byl nehybný a chladný. Za námi se táhlo dlouhé, napůl zelené žitné pole, rostlinky se jen taktak držely zpríma, byly mnohem menší, než by měly být, a viděla jsem, jak z našeho komína stoupá rovná šedá čára kouře. Po otci nebylo ani vidu. Nefoukal vítr, ale bílý strom zaskučel a větve se mu roztrásky, až se na jednom konci odchlípl kousek kůry. Vzala jsem za něj a sloupala ho z kmene v jednom dlouhém pruhu.

Zvedli jsme Sergeje, donesli ho až k našemu potoku a Stepona jsem poslala do domu, aby mi přinesl horký uhlík a hrnek.

Vytrhala jsem uschlou travu a větvičky a shrábla jsem je na hromádku, a když se Stepon vrátil, zapálila jsem ohýnek a uvařila z kůry čaj. Voda se zbarvila do kalné šedi, z hrnku stoupala zemitá vůně a pak jsme Sergejovi zvedli hlavu a přinutili ho trochu spolknout. Celý se otrásl, jako zvíře, co ze sebe v létě shazuje mouchy. Dala jsem mu další doušek, a třetí, a pak se otočil a začal zvracet, zas a znova, až z něj na zem vyšla hromádka kouřícího syrového červeného masa, smrdutá a hnusná. Honem jsem se odtáhla, abych taky nezačala dávit. Když konečně přestál, taky se od té kupičky odplazil a pobrekával.

Dala jsem mu napít trochu vody a Stepon zahrabal hromádku syrového masa, která z něj vyšla. Sergej ještě chvíli vzlykal a lapal přitom po dechu. Byl na kost vychrtlý, jako by umíral hladu, ale aspoň se vrátil. Když jsme se postavili, musel se o mě opřít. Šli jsme podél potoka až ke skále, na kterou chodily pít kozy. Zrovna tam byly, pásly se a oždibovaly listy na břehu. Nejstarší koza se k nám přichomýtlá, zastříhala ušima a Sergej ji objal kolem krku a přitiskl si obličej k jejímu boku, zatímco já ji podojila a dala mu vypít hrnek mléka.

Vyzunkl ho do poslední kapky, hrnek ještě vylízal a pak se na mě ostražitě podíval. Otec si vždycky všiml, když nějaká koza nedala tolik mléka, kolik by měla, a když nevěděl, kdo ho vzal, zbil nás za to všechny. Ale já vzala hrnek Sergejovi z ruky, nadojila jsem ještě jeden a zase jsem mu ho dala. Nevím, proč jsem to udělala. Ale stalo se, a když se ráno otec vrátil z dojení a rozkřikl se na nás, postavila jsem se a hlasitě mu oznámila: „Sergej potřebuje víc jídla!“

Otec na mě civěl a Sergej a Stepon taky. Já bych taky zírala, kdybych nebyla ve své kůži. Po chvíli mi dal facku a řekl mi, že mám držet hubu, ale pak šel zase ven, a to bylo všechno. Sergej, Stepon a já jsme stáli uvnitř a napůl jsme ho čekali, ale už se nevrátil. Žádný výprask. Sergej se na mě podíval a já jeho pohled

opětovala, ale nic jsme neřekli. Uplynula další minuta, pak jsem vzala šátek a pytel a odešla do práce. Oblečení jsem měla pořád ještě špinavé a ztvrdlé od bláta. Budu je moc vyprat až s ostatním prádlem.

Když jsem se v poledne vrátila domů, Sergej měl připravené necky a Stepon je naplnil vodou z potoka. Dokonce trochu vody ohřáli, aby šlo oblečení snadněji vyprat. Podívala jsem se na to a pak jsem z kapsy vyndala tři vejíčka, která jsem dostala od lichvářovy ženy. Zeptala se mě, co se stalo. Když jsem jí řekla, že bratr snědl něco špatného a udělalo se mu zle, prohlásila, že na zkažený žaludek jsou nejlepší čerstvá syrová vejíčka, a tři mi dala. Já jsem snědla jedno, Sergej jedno a půl a Stepon tu poslední půlku. Pak mi natrhali naše vlastní malé zelné hlávky, zatímco jsem si prala oblečení, a když jsem skončila, uvařila jsem jídlo.

4

Celý ten chladný rok jsem sela svoje stříbro. Jaro opět přišlo pozdě, léto bylo krátké, a dokonce i zelenina rostla pomalu. Sníh padal ještě hodnou část dubna. Lidé ke mně chodili zdaleka, z desítek vesnic v okolí, a půjčovali si ode mě peníze, aby to přečkali. Když jsme se příští jaro zase vydali do Vysnii, přinesla jsem dědečkovi zpátky měšec plný kopějek — byly zamotané do ruliček a připravené, abych je vyměnila za zlatky a uložila do banky, kde budou za tlustými zdmi trezoru a ještě tlustšími zdmi městských hradeb venku v bezpečí před starými nájezdníky. Dědeček mlčel, jenom měšec chvíli podržel, položil si ho na dlaň a potěžkal, ale bylo vidět, že je na mě pyšný.

Když jsme u nich s matkou pobývaly na návštěvě, babička s dědou si obvykle nezvali hosty, jenom matčiny sestry. Předtím jsem si toho nevšimla, až teď, protože najednou byl dům plný lidí, kteří přišli na čaj a zůstávali na večeri, plný světla a vířících šatů a rozesmátých hlasů. Za ty dva týdny jsem potkala víc měšťanů než za všechny předchozí návštěvy dohromady. Vždycky jsem tušila, že je dědeček důležitý muž, ale teď jsem to viděla desetinásobně: lidé ho oslovovali formálně panov Mošel, dokonce i rabín, u stolu spolu s několika dalšími muži

vážně rozebírali politiku čtvrti a často tu řešili spory mezi sebou, jako by na to měli právo.

Nechápala jsem, proč hosté předtím nechodili. Všichni byli laskaví a rádi mě viděli. „A tohle má být malá Mirjemka?“ divila se panova Idinová, usmála se na mě a pohladila mě po tváři: byla vdaná za jednoho dědečkova přítele. Nepamatovala jsem si, že bych se s ní kdy setkala, tak dávno to bylo. „Tys nám ale vyrostla! Určitě si už brzy zatančíme na tvé svatbě.“ Když to babička zaslechla, stiskla rty a matka se zatvářila ještě nešťastněji. Když tady byli hosté, sedávala v koutku světnice, hrbila se nad tunikou z režného plátna, kterou šila pro otce, a s ostatními mluvila jen tolik, aby nebyla vyloženě nezdrovilá: moje matka, jež byla laskavá k lidem z naší vesnice, kteří nám brali jídlo od úst a nepustili by ji k sobě do domu.

„Nehodlám vydávat prasečí ucho za hedvábný měsíc,“ prohlásil dědeček bez obalu, když jsem se ho na hosty konečně zeptala. „Tvůj otec by ti nedokázal dát věno, jaké by hosté, kteří přicházejí do tohoto domu, očekávali od mé vnučky, a když si ho tvá matka brala, přísahal jsem jí, že už mu ode mě do kapsy nepotečou žádné další peníze, které by z ní zase vypadly.“

Tehdy jsem pochopila, proč si nezval své bohaté hosty a proč nechtěl, aby mi babička, jak se domníval, kupovala šaty lemované kožesinou a se zlatými knoflíky. Nehodlal pomocí vypůjčené nádhery vydávat mlynářovu dceru za princeznu a lapit pro ni dostatečně bláhového manžela, který by se dal ošálit nebo by dohodu vypověděl, až by se dozvěděl pravdu.

Nijak mě to nerozčílilo. Měla jsem ho za tu chladnou, tvrdou upřímnost radši a byla jsem pyšná, že teď si hosty pozval, a dokonce se před nimi chvástal, jak jsem si vzala měsíc stříbra a přinesla ho zpátky plný zlata. Líbilo se mi, jak si mě prohlíží, potěškávají mě jako měsíc a také že v tu chvíli můžu držet hlavu vztyčenou a být si vědoma své ceny.

Namísto toho mě začala rozčilovat matka. Poslední noc předtím, než jsme se měly vrátit domů, přišly její sestry zase na večeri, kolem stolu nás sedělo dvanáct a na dvorku křičela a hlučela drobotina. Vedle mě seděla moje sestřenka Basia: o rok starší kráska s boubelatými pažemi a lesklými, zářivě hnědými vlasy, perlovým náhrdelníkem a náušnicemi, rozvázná a ladná. Před měsícem byla u dohazovačky a klopila pohled, úsměv v očích a koutcích úst, když její matka mluvila o jednom mladíkovi, kterého zvažují: Izaak, zlatník jako její otec, a šikovný, třebaže dědeček poněkud skepticky vrtěl hlavou a hodně se vyptával, jak mu jdou obchody. Měla hladké a jemné ruce. Nikdy nemusela tvrdě pracovat a její šaty, šité drobnými stehy, zdobily nádherně vyšívané květy a zpěvní ptáčky.

Nezáviděla jsem jí, ne teď, když jsem si mohla sama koupit vyšívanou zástěru, kdybych za ni chtěla utratit peníze. Byla jsem za svou práci ráda. Ale cítila jsem, jak je matka vedle mě napjatá, jako by chtěla natáhnout ruku a zabránit mi, abych spatřila Basiin život a po něčem z něj zatoužila. Druhý den jsme v sáních letěly domů přes zamrzlou krustu sněhu a skrze tmavý les. Na to, že bylo jaro, panovala třeskatá zima, ale měla jsem svůj vlastní kožešinový plášť a pod šaty tři spodničky a byly jsme pohodlně zabalené do tří dek. Matka se však tvářila velmi utrápeně. Mlčely jsme. „Byla bys radši, kdybychom byli pořád chudí a o hladu?“ osopila jsem se na ni konečně, ticho mezi námi se uprostřed ztemnělých lesů stalo tíživým, a ona mě objala, políbila a řekla: „Moje holčičko, holčičko moje, tolik mě to mrzí,“ vzlykla.

„Mrzí?“ nechápala jsem. „Že je ti teplo, a ne zima? Že jsi bohatá a v pohodlí? Že máš dceru, která dokáže proměnit stříbro na zlato?“ Odtáhla jsem se od ní.

„Že vidím, jak ses kvůli tomu zatvrdila jako led,“ odpověděla. Nic jsem jí na to neřekla, jenom jsem se schoulila v šatech. Oleg

naléhavě promlouval ke koním: mezi stromy, kde vykukovala stezka Saryků, se v dálce objevil stříbrný odlesk. Koně klusali o něco svižněji, ale cesta Saryků s námi držela krok až domů, zářila mezi stromy. Cítila jsem ji vedle sebe, jak se do mě pokoušel mihotavě opírat chladnější vítr a snažil se mi dostat pod kůži, ale mně to bylo jedno. Vevnitř jsem byla chladnější než navenek.

Druhého rána Wanda dorazila pozdě, a když vešla do domu, prudce oddechovala, obličej jí zbrunátněl a na punčochách a sukni měla nabalenou krustu sněhu, jako by nešla po cestě vedoucí do městečka, ale musela si razit cestu přes pole. „V lesích jsou Sarykové,“ řekla se sklopeným pohledem. Když jsme vyšli na dvorek před domem, spatřili jsme, že tam cesta Saryků stále je, slabě se třpytí mezi stromy, ani ne půl kilometru odsud.

Neslyšela jsem, že by se cesta někdy natolik přiblížila k městečku. Neměli jsme hradby, ale nebyli jsme dost bohatí na to, abychom pro Saryky představovali lákadlo. Daně jsme odváděli v podobě obilí a boháči si měnili stříbrné mince za zlatáky za městskými hradbami a nechávali je uložené v bance stejně jako já. Možná tu nějaká žena měla zlatý náhrdelník nebo prsten — až později jsem si vzpomněla na knoflík na svém plášti —, ale i kdyby se vlámali do každého domu podél hlavní ulice, nesklidili by ani truhličku zlatých šperků.

Z lesa vanul štiplavý chlad — kdybyste poklekli a natáhli holou ruku, ucítili byste, jak se mráz krade po zemi, jako povzdechnutí nějakého vzdáleného obra — a vzduch byl proycený pronikavou vůní zlámaných borových větví. V lese sice ležela hluboká sněhová pokrývka, ale i tak to působilo až

nepřirozeně chladně. Ohlédla jsem se na městečko. Také z ne-
dalekých domů lidé vyšli na dvorky a stejně jako my se dívali
na cestu. Když jsem pohledem zavadila o panovu Gavelytovou,
zamračila se na mě, jako bychom za to mohli my, a vrátila se
dovnitř.

K ničemu dalšímu už ale nedošlo, všichni jsme měli něco
neodkladného na práci, takže jsme se jeden po druhém vraceli
dovnitř, a jakmile nám cesta sešla z očí, přestali jsme na ni mys-
let. Usedla jsem ke svým knihám, abych přehlédla všechno, co
Wanda přinesla do domu během těch dvou týdnů, kdy jsme
byly pryč. Ona popadla ošatku plnou okoralého chleba a zrní
pro slepice a odešla je nakrmit a sebrat vajíčka. Matka se ko-
něčně přestala pokoušet pouštět do venkovních prací a já za
to byla ráda: seděla u stolu, krájela brambory k obědu, u ohně
jí bylo teplo a do tváří se jí od minulé zimy opět vrátila trocha
barvy a zakulatily se. Odmítla jsem přemýšlet o tom, jaký na
mě vrhla pohled, když jsem si sedla ke svým knihám.

Čísla byla všechna jasná a úhledná a dorazilo správné množ-
ství splátek. Dědeček se mě vyptával na mou služku, chtěl vě-
dět, jestli je poctivá; nemyslel si, že ode mě bylo pošetilé, když
jsem Wandě slíbila zaplatit penězi. „Sluhové snadno sklouz-
nou k nepoctivosti, když ti nosí peníze, ale sami si na ně nikdy
nepřijdou,“ prohlásil. „Ať má pocit, že její jmění roste spolu
s tvým.“

Sama jsem se trochu ostražitě dívala, jak moje jmění roste,
dokonce i se čtrnácti zlatkami za silnými stěnami trezoru v dě-
dečkově bance. Věděla jsem, že jsem si ty peníze ve skutečnosti
nevydělala prací — bylo to matčino věno, které se nám konečně
vracelo. Otec ho po svatbě tak rychle rozpůjčoval, že se skoro
všechno přesunulo do cizích kapes ještě před mým narozením,
a splatili nám tak málo, že nám stále ještě dlužili všichni sousedé
na míle daleko. Spravili si domy a stodoly, koupili si dobytek

a osivo, vdali dcery a syny poslali do světa, zatímco matka hladověla a otce vyháněli ze svých dvorků. Měla jsem v úmyslu dostat zpátky každíčkou minci, a navíc všechny úroky.

Jenže všechny peníze, které šly vybrat snadno, už jsem měla. Některé se nám nikdy nevrátí. Část otcových dlužníků už zemřela nebo odjela tak daleko, že jsem netušila, jakým směrem bych je měla hledat. Už takhle jsem musela přijímat víc než polovinu splátek ve formě naturálií, práce nebo něčeho jiného, což se jen tak lehce zpeněžit nedalo. U nás doma teď bylo útulno a měli jsme hejno slepic tak velké, jak jsme jenom mohli zvládnout. Lidé mi nabízeli i ovce nebo kozy, ale nevěděla bych, jak se o ně postarat. Sice bych je mohla zase přeprodát, ale to by nebylo jednoduché a já jsem nebyla tak bláhová, abych se o to pokoušela a započítala dlužníkům třeba o jediný měďák míň než celou částku, kterou by za zboží dostali na trhu. Obvinili by mě z podvodu, přestože bych si akorát započítala dobu, kterou by mi prodej zvířat zabral.

Další peníze jsem půjčovala jen těm, u nichž se dalo celkem rozumně očekávat, že mi je budou moct splatit, a jen po malých a střídmych částkách, což ovšem vynášelo stejně střídmy pramínek splátek a nebyla jsem si jistá, kolik dlužníků ještě zbankrotuje, než mi dluh úplně splatí. Ale i tak jsem se při pohledu na účty se všemi těmi úhledně zaznamenanými splátkami, které Wanda přinesla, rozhodla, že jí začnu platit rovnou: každý den si odpracuje půlku měďáku z otcova dluhu a druhou půlku si odnese domů, bude si moct nechat opravdickou minci, aby měli s otcem pocit, že si doopravdy vydělává, že to nejsou jen čísla zapsaná v mých knihách.

Zrovna jsem si umínila, že jí to hned odpoledne, než se vydá zpátky domů, řeknu, když se dveře rozletěly dokořán a ona se vrátila dovnitř s ošátkou přitisknutou na hrudi a stále ještě plnou zrní. Vyhrkla: „Byli tady, u domu!“

Nejdřív jsem netušila, koho má na mysli, ale i tak jsem se znepokojeně postavila. Měla bledý, vystrašený obličej — a ji jen tak něco nevyplašilo. Otec prohlásil: „Zaveď mě tam,“ a vzal z krbu železný pohrabáč.

„Lupiči?“ zeptala se matka tiše: i mně, jakmile jsem se vzpamatovala, na mysli nejdřív vytanuli zloději. Byla jsem ráda, že jsem peníze odnesla do banky. Ale pak jsme šli s otcem ven, zahrnuli jsme za roh domu, kde stále ještě zklamaně kdákaly slepice čekající na krmení, a Wanda nám ukázala ty stopy. Lupiči to rozhodně nebyli.

Mělké otisky kopyt ve svrchní vrstvě sněhového poprašku byly sotva znatelné, skrze zamrzlou ledovou krustu pod ním se neprobořily. Velikostí odpovídaly koňským kopytům, jenže to byly paznehty, jako mají jeleni, nahoře se špičatými vroubky. Vedly přímo ke zdi domu, pak někdo slezl a nahlížel nám do okna: někdo obutý v podivných botách s dlouhou úzkou špičkou.

Nejdřív jsem tomu tak docela nevěřila. Rozhodně na tom bylo něco podivného, ale myslela jsem, že si z nás někdo vystřelil, jako když po mně vesničtí kluci občas házeli kameny, když jsem byla malá. Někdo se sem přikradl a zanechal nám tu stopy, aby nás vyděsil, nebo možná s ještě zákeřnějším záměrem: aby si vytvořil alibi pro plánovanou loupež. Ale než jsem otevřela ústa, abych to vyslovila, uvědomila jsem si, že ty stopy by nikdo nemohl udělat, aniž by se sám propadl do sněhu, pokud by se dotýčný náhodou nějak nenatáhl ze střechy s klackem. Jenže sníh na střeše byl také neporušený a otisky paznehtů vedly oklikou po celém dvorku až do lesa, kde zmizely pod stromy. Když jsem se tím směrem zadívala, spatřila jsem, jak se tam mezi stromy stále ještě třpytí stříbrná cesta.

Mlčela jsem a stejně tak nic neříkali ani matka s otcem. Všichni jsme se dívali do lesů na cestu a jenom Wanda rozhodně prohlásila: „Byli to Sarykové. Přišli sem.“

Jenže Starykové nepatřili na náš dvorek se slepicemi, neměli nám co nakukovat okny do světnice. Shýbla jsem se, abych nahlédla dovnitř: přes mou úzkou postel byl vidět akorát krb s malým hrncem, kredenc, kterou otec vyrobil pro matku, a pytle se zrním ve spíži. Můj domov vypadal tak obyčejně a prostě, že se mi to celé zdálo ještě absurdnější, a tak jsem se narovnala a znova se na otisky zadívala. Napůl jsem čekala, že už tam nebudou a svět přestane být tak nejasný a absurdní.

A pak vzal otec pohrabáč a začal jím stírat otisky, vláčel ho stopami až k okraji lesa a pak je cestou zpátky rozšlapal. Vrátil se k nám a řekl: „Takovéhle řeči už nechci slyšet. Kdoví kdo to udělal, nejspíš si z nás nějaké děti chtěly hloupě vystřelit. Zpátky do práce, Wando.“

Civěla jsem na něj. Takhle přísně otec nikdy nemluvil. Netušila jsem, že to umí. Wanda zaváhala. Pohlédla na zem, kde předtím byly stopy, ale pak pomalu překročila udupaný sníh a začala krmit slepice. Matka tam tiše stála, zachumlaná do svého šálu, se stisknutými rty a zaťatými pěstmi. Vyzvala mě: „Jdeme zpátky dovnitř, Mirjem, potřebuju, abys mi pomohla oškrábat brambory.“ Následovala jsem ji do domu. Cestou se ohlédla na cestu do městečka. Ale všichni ostatní si šli po svých povinnostech a vrátili se do svých domovů, nikdo už nestál venku a nedíval se.

Vevnitř táta přešel k oknu nad mou postelí a úzkým klacíkem z hromádky dřeva na otop přeměřil jeho délku a šířku — udělal do něj zářezy nožem. Pak si vzal kabát, malou sekerku a klobouk a s klacíkem v ruce zase vyšel ven. Sledovala jsem ho a pak jsem obrátila pohled k matce, která vyhlížela ven na zadní dvorek, kde Wanda příčinlivě zametala.

„Mirjem,“ začala matka. „Podle mě by se tátovi hodil nějaký pomocník. Požádáme Wandina bratra, aby u nás zůstával přes noc, a zaplatíme mu.“

„Zaplatíme někomu za to, že tu bude přespávat? K čemu by to bylo dobré, kdyby přišel nějaký Saryk?“ Už při těch slovech jsem se smála, tak směšná představa to byla. Nemohla jsem si tak docela vzpomenout, proč jsem si kdy myslela, že by to mohlo být něco jiného než vtip. Připadalo mi, jako bych se zrovna probudila ze snu a vzpomínka na něj už začínala blednout.

Ale matka mě okřikla: „O takových věcech nemluv! Nechci, abys ještě někdy něco takového řekla. A s nikým o Sarycích nemluv, nikde ve městě.“ Tomu jsem rozuměla ještě méně. V lese se objevila ona cesta, takže o Sarycích budou mluvit všichni, zítra se měl navíc konat trh. „Nikam nepůjdeš,“ byla matčina odpověď, a když jsem zaprotestovala, že tam musím vzít na prodej zboží z Vysni, popadla mě za ramena a prohlásila: „Mirjem. Zaplatíme Wandinu bratrovi za to, že tu přespí, aby nikomu neřekla, že náš dům navštěvují Sarykové. A ty nikomu neřekneš, že se tady ochomýтали.“

Přestala jsem se s ní přít. Matka tiše pokračovala: „Před dvěma roky, bylo to kousek za Minaskem, prošla skupina Saryků třemi venkovskými městečky, ne o moc většími, než je to naše. Vypálili kostely a domy boháčů a vzali si každický kousek zlata, který našli. Ale minuli Jazudu, židovskou vesnici, jejich domy nevypálili. A tak lidé prohlásili, že se Židi spřáhli se Saryky. A teď už v Jazudě žádní Židé nejsou. Chápeš to, Mirjem? O tom, že k našemu domu přišli Sarykové, se nikde ani nezmíníš.“

Tady nešlo o elfy ani magii či absurdno. Tomuhle jsem rozuměla výborně. „Zítra půjdu na trh,“ řekla jsem po chvíli, a než stihla matka promluvit, pokračovala jsem: „Kdybych tam nešla, působilo by to divně. Půjdu, prodám dvoje nové šaty, které jsem si koupila, a budu se šířit o nových módních trendech ve Vysnie.“

Matka po chvíli přikývla, pohladila mě po hlavě a vzala můj obličej do dlaní. Pak jsme si sedly ke stolu a začaly škrábat zbylé brambory. Zvenčí k nám doléhal zvuk štípání dříví, *bum-prásk*, jak se Wanda v pravidelných intervalech rozmachovala sekerou. Otec se za malou chvíli vrátil s plnou náručí zelených větví a zbytek dopoledne je u krbu ořezával a skládal do malých mřížek, které přibil přes okenní rámy.

„Říkaly jsme si, že bychom mohly najmout Wandina bratra, aby tu s námi zůstával přes noc,“ pronesla přitom matka směrem k otci, aniž vzhledla od pletení.

„Hodilo by se mít k ruce nějakého mladého muže,“ souhlasil otec. „Kdykoli máme v domě peníze, dělám si starosti. A nějaký pomocník by se mi taky hodil. Už nejsem nejmladší.“

„Co kdybychom si přece jenom pořídili pár koz?“ navrhla jsem. „Mohl by se nám o ně starat.“

Ráno poté, co se Mirjem vrátila, mi řekla: „Wando, chtěli bychom, aby tady přes noc zůstával nějaký mladý muž a hlídal nám dům a aby se nám staral o kozy, které si pořídíme. Co třeba tvůj bratr?“

Neodpověděla jsem jí hned. Chtěla jsem odmítnout. Vedla jsem jí účty, celé ty dva týdny, kdy byla pryč. Já sama. Každý den jsem chodila na své obvyklé pochůzky, každý den k jiné skupině domů, a pak jsem se vrátila do domu, dala vařit jídlo pro sebe a jejího otce lichváře a poté jsem si sedla za stůl a poněkud roztřesenýma rukama jsem opatrně otevřela knihu. Kožená vazba byla tak hebká na dotek a uvnitř byla každá tenounká stránka pokrytá písmeny a čísly. Jednu po druhé jsem je obracela, abych našla domy, které jsem toho dne navštívila. Co stránka, to číslo jednoho domu a vedle něj jméno jeho obyvatele.

Namočila jsem pero, otřela hrot, namočila je ještě jednou a pomalu, přepečlivě jsem zapsala všechna čísla, jak nejlépe jsem to svedla. A pak jsem knihu zase zavřela, očistila pero a vrátila ho i s inkoustem zpátky na poličku. Všecko jsem to udělala sama.

Celé to léto, když byly dlouhé dny a já se mohla chvíli zdržet, mě Mirjem učila, jak psát čísla perem. Po jídle mě brala ven a načrtávala je do prachu klacíkem, pořád dokola. Nenaučila mě jen to, jak je mám zapsat. Naučila mě, jak je mám *vyrobit*, jedno nové číslo vyrůstající ze dvou jiných čísel, a taky jak odečíst jedno od druhého. Nejen malá číslíčka, která bych mohla napočítat na prstech ruky nebo pomocí kamínků, ale i velká čísla. Naučila mě, jak ze stovky měďáků udělám kopějku, jak z dvaceti stříbrných kopějek udělám jednu zlatku a jak rozpočítat jeden stříbrňák zase na měďáky.

Když jsme začínaly, nejdřív jsem z toho měla strach. Trvalo pět dní, než jsem sama vzala do ruky klacík a obtáhla čáry, které načrtla. V jejím podání jako by to nic nebylo, ale já jsem věděla, že mě učí kouzla. I potom jsem z toho měla strach, ale nemohla jsem si pomoci. Naučila jsem se kreslit kouzelné tvary do hlíny, pak jsem pomocí starého, opotřebovaného pera psala inkoustem vyrobeným z vody a popela na plochý, hladký kámen a nakonec jsem jejím vlastním perem a inkoustem psala na starý útržek papíru, který byl celý šedý z toho, kolikrát ho někdo popsal a zase vybělil. A na sklonku zimy, když odjela na návštěvu k dědečkovi, jsem místo ní mohla vést účty. Dokonce jsem se začínala učit číst i písmena. Věděla jsem, jak se kdo jmenuje, a u každé stránky jsem si to tiše pro sebe vyslovila, dotkla se písmen prstem a viděla jsem, jaká písmena představují které hlásky. Občas, když jsem se spletla, mě Mirjem zarazila a poradila mi, jak je to správně. Tolik magie mi dala a já se o ni nechtěla dělit.